

ДЕГТЯР

Андрій Олегович,
д. держ. упр., проф.,
завідувач кафедри
економічної теорії та
фінансів Харківського
регіонального
інституту державного
управління Національної
академії державного
управління при
Президентові України,
м. Харків.

Анотація:

У статті узагальнено
зарубіжний досвід щодо
методів організації
та державного
регулювання ринку
страхових послуг та
запропоновані основні
напрямів державного
регулювання страхової
діяльності в Україні.

Ключові слова:

страхування, суб'єкти
страхового ринку,
регулювання страхових
послуг, ринкова
інфраструктура.

УДК 35 : 338.2

Андрій ДЕГТЯР, Роман СОБОЛЬ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НАДАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ТА РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Ринок страхових послуг є одним з необхідних елементів ринкової інфраструктури, тісно пов'язаним з ринком засобів виробництва, споживчих товарів, ринком капіталу і цінних паперів, праці і робочої сили. У країнах розвинутої економіки страхова справа має найширший розмах і забезпечує підприємцям надійну охорону їхніх інтересів від несприятливих наслідків різного роду техногенних аварій, фінансових ризиків, криміногенних факторів, стихійних і інших нещасть.

Міжнародний досвід свідчить, що рівень розвитку країни часто визначають на підставі того, як у ній організовано страхову справу, яка за дохідністю в багатьох країнах посідає друге місце після туризму, випереджаючи рентабельність у промисловості та в банківському сегменті. У країнах з розвинутою ринковою економікою страхування є важливим механізмом залучення в економіку інвестиційних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародного досвіду страхових послуг досліджували такі вітчизняні автори: Л. Гутко, С. Осадець, І. Субачов, О. Філонюк.

Приділяючи належну увагу їх практичній і науковій діяльності слід зазначити, що всі роботи сконцентровані головним чином на дослідженні фактів в галузі страхової діяльності закордонних держав. Не розглядаються належним чином такі важливі питання як формування і регулювання страхового ринку України, з урахуванням міжнародного досвіду.

Метою статті є узагальнення зарубіжного досвіду щодо методів організації та державного регулювання ринку страхових послуг та запропонування основних напрямів державного регулювання страхової діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз структури світового ринку страхування за макроекономічними показниками вказує на нерівномірність його розвитку в різних регіонах світу. Наприклад, у 2010 році понад 59% всіх страхових надходжень належало Японії та США, 29% - державам Європейського Союзу, частка решти країн світу становила близько 12%, у тому числі частка України - лише 0,01%.

На міжнародному страховому ринку домінують індустріально розвинені регіони Північної Америки, Європи та Японія, частка яких складає близько 90% від загальної суми страхових платежів за всіма видами страхування. Високих темпів зростання за зазначеним показником (за всіма видами страхування, особливо за договорами страхування життя) досягли Швейцарія та Франція - 39% (49% за договорами страхування життя) та 31% (38% за договорами страхування життя) відповідно [5, с.40-42].

У країнах із ринковою економікою частка страхування складає до 12 % від валового внутрішнього продукту, тоді як в Україні цей показник менше 1%. Проте найбільш швидко зростаючі страхові ринки становлять країни Азії і Латинської Америки та держави з перехідною економікою Центральної та Східної Європи.

Страхова справа в більшості країн світу розглядається як окрема галузь економічної діяльності, до якої входять різноманітні за формами власності організації-страховики.

Співвідношення між державними й приватними формами страховиків залежить від суспільного устрою та економічної політики держави. В багатьох країнах світу певне розповсюдження мають товариства взаємного страхування.

Загальноприйнятим у світовій страховій практиці є поділ страхування на «Life insurance» (страхування життя) і «Non - life (General) insurance» (загальні види). Міжнародні статистичні дані свідчать про те, що домінуючим є особисте страхування, що поділяється на страхування життя, страхування анuitетів (ренти), страхування пенсій, страхування від нещасних випадків [6, с. 34].

Також, розповсюдження має індустріальне страхування. Особливою популярністю у більшості країн із ринковою економікою користується медичне страхування. Медичні послуги надаються в обов'язковій і добровільній формі, вибір якої залежить від таких чинників: культурно-історичних, соціально-економічних, демографічних умов, рівня захворюваності та інших факторів, що характеризують загальний стан здоров'я і рівень медичного обслуговування в тій чи іншій країні.

Пенсійне забезпечення у більшості країн світу здійснюється за рахунок державних пенсійних систем, недержавними пенсійними фондами, страховими компаніями та іншими фінансовими організаціями. Значна частка населення країн з ринковою економікою надає перевагу у системі пенсійного забезпечення послугам приватних страхових компаній.

Світовий досвід доводить необхідність застосування майнового страхування, яке забезпечує мінімізацію широкого кола ризиків, та страхування відповідальності. У більшості країн світу здійснюється, як правило, обов'язкове страхування власників ряду джерел підвищеної небезпеки та професійної відповідальності певних категорій фахівців. В основу всіх видів страхування відповідальності покладено норми національних законодавств та міжнародного права.

Рівень розвитку страхування відповідальності прямо залежить від розвитку національних економіки та досконалості правових інститутів.

Законодавство більшості економічно розвинених країн передбачає обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Приєднання України до міжнародної системи страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів «Зелена картка» дозволяє забезпечити достатні умови для реалізації програми ЄС щодо створення європейської спільної системи обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Зарубіжний досвід здійснення страхування від нещасних випадків на транспорті свідчить про застосування, як правило, принципу саме страхування відповідальності. За умов посилення підприємницьких ризиків достатнього поширення у країнах із ринковою економікою отримали такі види страхування, як страхування відповідальності роботодавця за шкоду, завдану життю та здоров'ю працівника; страхування професійної відповідальності;

СОБОЛЬ

Роман Георгійович,
к. держ. упр., доц.,
доцент кафедри
економічної теорії та
фінансів Харківського
регіонального
інституту державного
управління Національної
академії державного
управління при
Президентіві України,
м. Харків.

Анотація:

У статті узагальнено зарубіжний досвід щодо методів організації та державного регулювання ринку страхових послуг та запропоновані основні напрямів державного регулювання страхової діяльності в Україні..

Ключові слова:

страхування, суб'єкти страхового ринку, регулювання страхових послуг, ринкова інфраструктура.

УДК 35 : 338.2

страхування відповідальності виробника за якість продукції, практика здійснення яких повинна враховуватися при впровадженні зазначених видів в Україні.

Основні підходи до страхування в зарубіжних країнах зводяться до його ролі у різних сферах виробництва та фінансово-кредитної системи. В загальних рисах можна розглянути досвід організації і особливості на страхових ринках страхової системи в зарубіжних країнах на прикладі окремих держав.

З метою більш повного дослідження проблем ефективного функціонування страхового ринку обрано досвід країн з різними підходами до організації страхової діяльності, а саме: США має переважно саморегульований страховий сектор економіки; в більшості країн ЄС (наприкладі Франції, Німеччини, Великобританії) страховий бізнес більш регламентований державою; в Японії набуло поширення кооперативне страхування, що має важливе значення для аграрного та інших секторів економіки.

Враховуючи українські реалії та національні особливості, цей досвід має важливе значення для формування в Україні збалансованого ефективного інвестиційно впливового страхового сегменту економіки.

Страхування в США отримало значний розвиток через необхідність зниження економічних ризиків. Страхування здійснюють приватні страхові компанії, страхові кооперативи, уряд. Приватні страхові компанії є однією з найбільш потужних ланок американської фінансово-кредитної системи. Разом з тим в США немає єдиної для держави системи страхування. Кожний штат має власне страхове законодавство. При цьому, страхові організації мають широкі повноваження в розробці власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування і відшкодування збитків, що є специфічною особливістю американського страхового ринку [3, с.22-24].

У Франції, закон 1982р. про страхування майна будь-яких осіб від наслідків стихійних лих передбачає, що держава повинна відпрацьовувати спеціальні «плани ризику», в яких будь-яка територія була б віднесена до тієї чи іншої зони небезпеки за вірогідністю схильності до тих чи інших стихійних лих. При цьому відшкодування витрат від стихійного лиха не здійснюється в районах, які оголошені «зонами ризику», непридатними для будівництва та іншої діяльності через підвищену небезпеку. Проте всі будівлі чи види діяльності, які існували в районі до оголошення його «небезпечним» чи до розробки відповідних правил, підлягають страхуванню навіть тоді, коли не відповідають цим умовам [7].

В Японії страхування здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями і кооперативами. При цьому приватні компанії і державні організації зайняті пошуком найбільш прибуткових сфер для вкладання коштів, які накопичені від страхових внесків. Вони діють на національному і міжнародному рівнях, і їхньою метою є зростання власних доходів. Тому вони страхують тільки «надійних» партнерів. Кооперативні ж організації взаємного страхування зорієнтовані не на збільшення власного прибутку, а на задоволення потреб членів кооперативу.

Кооперативні страхові організації приймають всіх фермерів без виключення, гарантуючи кожному компенсацію в обумовлених контрактом випадках.

Кооперативне страхування контролюється всіма членами кооперативу і тому розвивається раціонально. Малі внески роблять кооперативні страхові організації більш привабливими для страхувальників, що посилює їх конкурентні позиції на національному ринку страхування [2, с.91-101].

Страховий ринок Німеччини характеризується динамічним розвитком. Щорічний приріст обсягу надходження страхових платежів складає в Німеччині 10%. Особисте страхування в структурі національного страхового ринку займає 37%. Медичне страхування, що користується трохи меншою популярністю, чим в інших країнах Західної Європи, складає близько 12% загального обсягу надходження страхових

платежів. Майнове страхування займає 51% національного страхового ринку в Німеччині. Федеративний устрій Німеччини є важливим чинником у розвитку каналів просування страхових послуг безпосереднім споживачам. Регіональні страховики підтримують свою фізичну присутність у всіх федеральних землях Німеччини. Страхова справа в самій Німеччині достатньо сильно зарегульована. В даний час діє закон про державний страховий нагляд 1983р. Усі діючі в Німеччині національні й іноземні страхові компанії підлягають обов'язковому державному нагляду з боку Федерального відомства нагляду за діяльністю страхових компаній [8].

Страховий бізнес Великобританії протягом багатьох років концентрується в Лондоні, як світовому фінансовому центрі. Найбільший Лондонський міжнародний страховий ринок обслуговує фінансові потоки ряду країн і компаній. Авторитет Лондонського міжнародного страхового ринку спирається на значний кадровий потенціал фахівців страхового ринку, високорозвинену інфраструктуру ринку, а також присутність тут широко відомої за межами Великобританії страхової корпорації «Ллойд». У Лондоні розташовані чи представлені дочірні структури найбільших страхових компаній світу. Тут сконцентровані також центральні офіси всіх найбільших міжнародних страхових і перестраховальних брокерів.

Працюють найстарші (засновані в 1760р.) і найбільш авторитетні класифікаційні товариства, наприклад Регістр судноплавства «Ллойд». У Лондоні розташовані штаб-квартири ряду міжнародних страхових організацій, а також деякі структури національного страхового ринку (інститут Лондонських страховиків, інститут дипломованих страховиків та ін.), діяльність яких носить міжнародний характер. Страхові компанії Великобританії не мають права займатися яким-небудь іншим видом бізнесу, окрім страхування. Базова структура Лондонського міжнародного страхового ринку - корпорація «Ллойд» представлена 400 страховими синдикатами, що поєднують фізичних осіб - андеррайтерів, безпосередньо здійснюючих страховий бізнес корпорації. Андеррайтери несуть відповідальність по зобов'язаннях згідно з договорами страхування в рамках синдикату. Динамічні і гнучкі структури синдикатів утворюють економічне середовище міжнародного страхового ринку в системі корпорації «Ллойд» [1, с. 37 - 40].

Слід звернути увагу на таку найстарішу форму організації страхового захисту як товариства взаємного страхування (ТВС). Правовою формою існування ТВС є, як правило, устав товариства взаємного страхування. Важливою особливістю їхньої діяльності є низькі вимоги до статутного капіталу і неприбутковості діяльності.

Історично склалася практика, коли такі товариства створювалися комерційними фірмами в якості дочірніх. Ця специфічна субординація послужила причиною того, що таке товариство самострахування стали іменуватися англomовним поняттям «captives», що в перекладі означає «залежний». Сьогодні на світовому страховому ринку діє близько 3 тисяч кептивних компаній, які мають у своєму розпорядженні 23 - 24 мільярдів доларів акумульованих коштів.

Взаємне страхування стало міжнародним явищем. Товариства взаємного страхування займають значне місце на ринках розвинених країн усіх континентів.

Так, у 2010 році в Північній Америці (37% світового ринку страхування) ТВС займали 57,6% ринку страхування життя і 27% ринку загальних видів страхування в США та 53% ринку страхування життя і 19% ринку загальних видів страхування в Канаді. У Західній Європі (33,9% світового ринку страхування) ТВС охоплюють від 2,8% (Італія) до 48% (Великобританія) ринку страхування життя і від 0,25% (Ірландія) до 52% (Швеція) ринку загальних видів страхування; кількість ТВС складає близько двох тисяч [4].

Однією з характерних рис ТВС є не тільки здатність до адаптації, але і те, що страхування охоплює великі і середні підприємства і навіть дрібні компанії. ТВС формує страховий фонд за рахунок фіксованих чи непостійних страхових внесків,

але їх розмір завжди має свою границю для того, щоб забезпечувалося повне покриття зобов'язань перед страхувальниками.

Оскільки ТВС не ставлять метою одержання прибутку, то ними практикується повернення прибутку пайовикам, як у виді частини внесеного пайового внеску, так і у формі розподілу надлишків надходжень.

Принципи функціонування ТВС виявляються в особливостях покриття збитку в територіальному чи професійному об'єднанні. У першому випадку вони покривають тільки збиток, зосереджений у визначених географічних межах, в другому вони страхують тільки осіб визначеної професії.

На наш погляд, система державного регулювання страхової діяльності, що існує в Україні, за ступенем впливу на розвиток ринку та за методами, що при цьому застосовуються, займає проміжне положення між німецькою та французькою. На кожний конкретний вид страхування страхова компанія повинна отримати ліцензію. Законодавчі та нормативні акти встановлюють чіткі вимоги до платоспроможності страховиків (розміру Статутного капіталу, кількості, порядку формування, нормам відрахування та порядку розміщення страхових та вільних резервів тощо). Разом з тим держава гарантує захист інтересів страхових компаній, а також забезпечує умови вільної конкуренції в здійсненні страхової діяльності.

Також, не дозволяється (за винятком страхування життя та обов'язкових видів страхування) будь-яке централізоване регулювання розмірів страхових тарифів, страхових сум, страхових виплат та інших умов договорів страхування, якщо вони не суперечать законодавству України.

В цілому, для наших умов має інтерес в системі страхування розвинених країн, національна система координації і функціонування страхових організацій при провідній ролі держави у розробці програм і стратегії розвитку страхування, у практиці страхування і розвитку кооперативних страхових організацій, в тому числі і товариств взаємного страхування, які успішно конкурують на страховому ринку багатьох держав з традиційними страховими компаніями інших форм. В більш широкому розумінні перед Україною постає питання розвитку страхового захисту, як окремого напрямку державного регулювання, розвитку бізнесу і підприємництва в різних галузях економіки.

Узагальнення зарубіжного досвіду щодо методів організації та державного регулювання ринку страхових послуг надає можливість виявити, що досягнення його збалансованого функціонування можливе як за умов державно регламентованого страхового бізнесу, зокрема в більшості країн ЄС, так і за умов переважного саморегулювання страхового сектора економіки, зокрема в США.

Інтеграція України у сучасний європейський економічний та правовий простір передбачає адаптацію та гармонізацію національного законодавства з нормами й стандартами правової системи Європейського Союзу, що потребує формування розвиненого ринку страхування, сприяння економічній діяльності всіх ринкових суб'єктів, розширення правової бази, застосування регулюючих методів впливу держави на страховий ринок, що відповідають європейським стандартам. Вирішення цих проблем забезпечить прискорення процесу переходу національної економіки у ринкову, розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

Слід звернути увагу на посилення тенденцій щодо проникнення іноземних страхових структур на страхові ринки колишніх республік СРСР та країн Східної Європи. Наприклад, в Україні були створені такі компанії, як українсько-американське АСТ «Росток», українсько-шведська СК у формі ЗАТ АКВ Гарант», українсько-ірландське АСТ ЗТ «Гала СКД», українсько-бельгійська СК «Союзспецстрах» та ін. Цей фактор, на мій погляд, є важливим з огляду на необхідність створення конкурентного середовища на страховому ринку, впровадження нових фінансових інструментів, підвищення якості страхових послуг, але за умови виваженого законодавчого захисту вітчизняних страховиків.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок

Таким чином, враховуючи наведене, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку ринку страхових послуг в Україні, який передбачає його поступову інтеграцію до міжнародного ринку страхування, до основних напрямів державного регулювання страхової діяльності слід віднести такі: приведення вітчизняного страхового законодавства у відповідність до міжнародних стандартів; удосконалення системи контролю за діяльністю учасників ринку страхових послуг; введення податкових стимулів для розвитку страхування життя та пенсійного страхування; розроблення механізмів залучення в інвестиційний процес тимчасово вільних коштів страхових компаній; запровадження ефективної системи інформування потенційних споживачів страхових послуг.

Література:

1. Варламов Д. Н. Принцип наивысшего доверия в страховом праве Англии / Д.Н. Варламов // Страховое дело. – 2001. – № 8. – С. 37 - 40.
2. Гребенчиков Э. М. Страховой бизнес Японии – радикальная реорганизация / Э. М. Гребенчиков // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 3. – С. 91 - 101.
3. Гутко Л.М. Досвід провідних країн світу у галузі страхування / Л.М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2005. – № 11. – С. 22 – 24.
4. Звіти про основні показники розвитку страхового ринку України та світу за 2005-2010 рр. – Режим доступу до інформації: - [http:// www.dfp.org.ua](http://www.dfp.org.ua)
5. Рісзерд Рукала Шляхи розвитку страхових ринків країн Східної Європи / Рукала Рісзерд // Страхова справа. – 2004. – № 3. – С. 40 - 42.
6. Субачов І.І. Розвиток страхового ринку в Україні як фактору фінансової стабільності економіки // Фінанси України. - 2000. - № 11. - С. 34.
7. Турбина К. Е. Тенденция развития мирового рынка страхования / К. Е. Турбина. – М. : АНКІЛ, 2000. – 320 с.
8. Філонюк О.Ф. Залучення іноземних інвестицій на страховий ринок України / О.Ф. Філонюк. - Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2007р., №779, - с.96-100.